

Kjendisforeleseren

Han er Norges mest kjente lege, men har ikke drevet mest med medisin. Nå er han blitt «den kontaktspøkende foreleseren» for medisinstudentene i Bergen. Han har sunget *Tenke sjæl*, men Flode er ikke med. Han underviser i tabu, stiller skarpe spørsmål til pasientene og insisterer på at studentene må stikke fingeren i rumpa. Hva er det han vil formidle til fremtidens leger, hva er viktig for ham, og hvordan håndterer han kjendisproblemet?

Kjære Trond-Viggo!

Mitt oppdrag var å skrive om deg i legetidsskriftet, men det siste året har du vært min arbeidskamerat, medtenker og støttespiller. Du har kommet så nær at jeg ikke ser deg klart. Derfor vil jeg ikke skrive om deg, men til deg.

Vi har denne vinteren stått på scenen sammen i hundre klokketimer og undervist pasientkontakt for de helt ferske studentene på første studieår. Jeg husker smil og blikkvekslinger i auditoriet da jeg fortalte dem at de skulle bli undervist av selveste Trond-Viggo. Jeg tenkte at ungdommen kanskje ikke hadde noe forhold til deg, men det var feil, du er en helt også for den generasjonen. De kjenner sangene dine, Kroppen-programmene, Vaktmesteren, Skotten, damen fra Sotra poesiklubb og de andre pussige bautaeene du har reist i norsk kulturlandskap. Og som forventet har du fått dem til å humre og skratte, du har lært dem å studere hvordan mennesker ser ut når de går, du har pirket i grensene og fordommene deres, du har vist dem at man kan spørre syke mennesker om de sykeste ting. Du har vist hvordan man kan være til stede i menneskemøtet med vårhet og alvor. Og du har vist at legeyrket krever nettopp det.

Å ta hele seg selv med inn i yrkesrollen

Du pleier å si at en god lege er en som kan ta med hele seg selv inn i legeyrket, for det er som oss selv, med vår egen erfaring av å være, at vi kan forstå andre. Sist vi snakket sammen sa du: «Jeg har vært barn og kan derfor leve meg inn i fortvilelsen når ikke mor og far er der. Det kjenner man i hjertet fordi man har prøvd. Alle legestudentene burde jo hatt pasienterfaring, vite hvordan det er å bli bedøvet, kledd av, være underdanig, være avhengig av at noen kommer når du ringer i snora. Men det har de ikke erfart, de fleste av dem. Derfor er kontakten med pasienter så verdifull. De kan kjenne på den sårbarheten vi nå snakker om, kanskje ikke forstå, men føle det, kjenne på

noe, leve seg inn i og bli fortvilet uten å vite hva de skal gjøre. Senere er de leger og vet hva de skal gjøre. Da handler det mest om det, ofte med litt lite innlevelse. Mange leger klarer ikke å finne den balansen mellom innlevelse og informasjon, mellom følelse og kunnskap. Studentene kommer inn porten til medisinstudiet og må begynne å åpne opp

«En god lege er en som kan ta med hele seg selv inn i legeyrket»

for store skumle følelser som kanskje mange av dem aldri har vært borti. Andre trenger å få orden på ting de ikke har turt å kjenne så mye på, fordi verden er kjøl og vanskelig. Jeg tror vi gjør en veldig viktig investering nå. De må rydde opp selv uansett, men de er på stien.»

At unge mennesker opplever tøffe ting, vet du. Jeg husker du fortalte: «Far var en selvfølgelig trygghet, han ledet en kaffebedrift som farfar hadde startet. Da jeg var 20 år, døde han en dag. Jeg var på jobb som lærerervikar. Jeg husker da telefonen kom. Ingen hadde fortalt meg at fedre kunne dø.» Det skjedde noe i øynene dine, så sa du: «Det var da jeg begynte å modnes som menneske. For brått, tror jeg nok.»

Pasientene vet noe vi må vite

Studentene våre er nybegynnere i medisinen, Trond-Viggo, og kanskje det er bra at de ikke har noe press på seg til å huske fakta om kroppen, om sykdomsprosesser og diagnoser? Vi har sendt dem hjem til alvorlig syke mennesker for å lære om hvordan det er å være syk – og hva leger kan bety på godt og på vondt. Den gamle mannen i lavblokken på Laksevåg lærte dem noe om ensomhet og hvordan det er å bli blind når man har ansvar for en dement

og engstelig kone. De har møtt den unge moren som våker over treåringen med nyoppdaget diabetes, måler blodsukker om natten, ligger våken av frykt for føling, fortviler over sprikende råd fra legene. De var hjemme hos kunstneren som mistet sin gravide kone i en bilulykke og fant trøst i alkoholen. 40 mennesker har delt sine fortellinger, åpnet sine hjem og latt seg intervjuer i fullt auditorium – de har formidlet hva leger egentlig stiller med. «Pasientene lærer dem så mye, jeg tror nærheten og fortellingene vaksinerer studentene mot å bli elendige leger,» sier du. Og din rolle har vært å utvide disse samtalene i auditoriet, gå i møte med studenter og pasienter, være nysgjerrig, utfordre flokler, trekke linjer som viser at den helt spesielle historien vi hører nå kan lære oss noe vi alltid vil trenge.

Hva kan Trond-Viggo brukes til?

«Hva er det jeg kan som dere kan ha nytte av?» har du av og til spurt med runde blå øyne mens vi rusler gjennom Bergen. Først trodde jeg du koketterte, men nå har jeg lært at du iblant bare er aldeles uskyldig og søt og ikke helt forstår hvem du er og hva du betyr. Jeg skjønner at du kan kjenne deg usikker i lærerrollen når du vet at din kliniske kompetanse gikk ut på dato før disse ungdommene ble født. Svaret mitt er at du, med medisinsk embetseksamen i bunnen, er en enestående ressurs for det nybrottsarbeidet som foregår i medisinsk utdanning: Din ekspertise på mellommenneskelig samspill er ubetvilelig – du har ettertrykkelig vist at du vet, kan, forstår og våger ting som vi leger desperat trenger mer av. Ditt omdømme utgjør samtidig en kraft i seg selv: «Trond-Viggo» er et fenomen i samfunnet vårt, du forvalter en offentlig skikkelse som er dypt respektert for evnen til å skape glede på kloke, vakre og rare måter gjennom de sterkeste massemediene. Jeg vet at dette ikke er ditt selvbylde, men det er den effekten du har på andre. Å ha deg på laget er å ha et eget kjernekraftverk, du er energi som kan åpne dører, åpne øyne, åpne sinn og åpne budsjettposter.

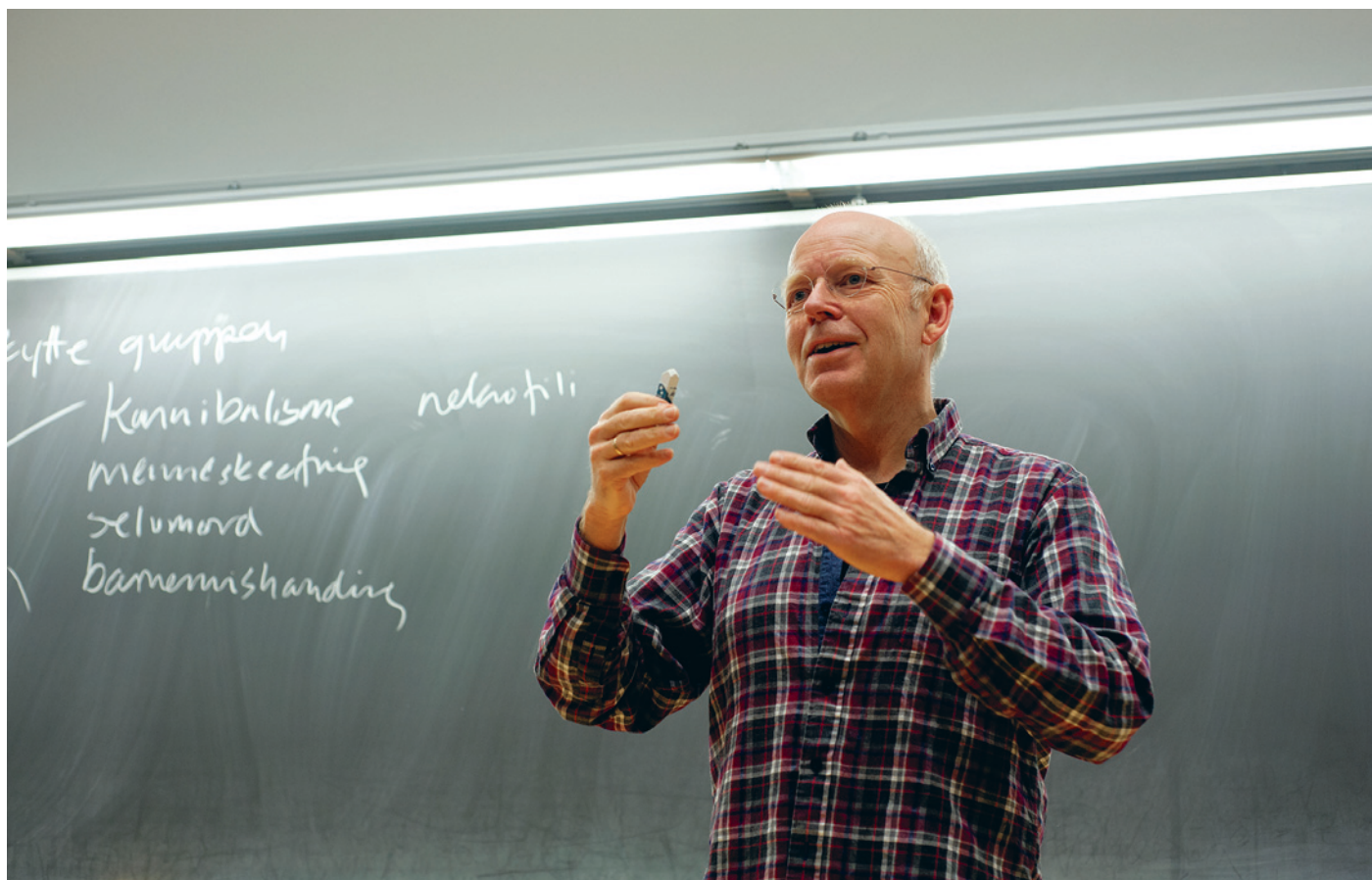

Foto: Sander Fimland, medisinstudent

Trond-Viggo Torgersen

Født 14. juni 1952

- Halldame NRK 1974–78
- Programleder barne-TV (Flode, Halvsju, Kroppen mm) 1978–81
- Medisinstudiet 1974–80
- Dramatiker, Den nasjonale Scene 1985–86
- Barneombud 1989–95
- Spesialrådgiver for fjernsynsdirektøren 1995–97
- Kanalsjef NRK2 1997–98
- Kultursjef NRK 1998–2000

Musikk

- Kua med fletter og juret på tvers (1976)
- Harunosågirebort (1977)
- Bare barn er barn (Men alle er vi barnebarn) (1979)
- Petter og ulven (1980)
- Det by'ner nå! (1981)
- Barnetimen for de store (2002)
- De du kan + Noe nytt & Noe rart (2007)

Fingeren i rumpa

Det gøyeste for studentene var nok da du underviste om tabu og skam: «Dere skal bli leger, da må dere bli kjent med menneskers grenser og våge å gå over noen av dem. Lekse til neste gang er å stikke fingeren inn i egen rumpe og erfare hvordan det kjennes. Hvor mange ringer er det i lukkemuskelen for eksempel? Det kan dere rapportere om en uke! I dag skal vi snakke om tabu, kan dere nevne eksempler?» Du definerte tabu som «noe som gjør at du blir straffet av gruppen din». Dermed kastet studentene frydefullt inn forslag som du slett ikke var enig i.

Student 1 sier: «Det var tydelig at han la noe helt annet i ordet tabu enn noen av studentene. Da lo jeg mye. Det ble morsomt da Trond-Viggo ble så oppgitt og irritert av «skifte fotballklubb, bryte fartsgrenser og juksing», men fornøyd med «kannibalisme, nekrofil og incest.»

Student 2 sier: «Rektaleksplorasjonsleksen er den episoden jeg husker best. Både det at vi fikk dette som lekse, noe som gjorde at vi følte oss ganske små, men også det at han ble skuffet over oss da så få hadde gjort det til uken etter, det var bare fire-fem som rødmete rakk opp hånden. Det er blitt en skikkelig bra icebreaker i festsammenheng!»

Student 3 sier: «Jeg er en av de heldige som har vokst opp med TV-onkelen Trond-Viggo. Jeg burde vel skjønnet at han kunne opptre rimelig seriøst og til tider være litt «streng», men det tok meg nesten en hel sesong før jeg innså at Flode aldri kom til å dukke opp. Nå er jeg takknemlig for at jeg har fått oppleve Trond-Viggo som ydmyk, nysgjerrig, kunnskapsrik og åpen for å bli kjent med oss. Han er fremdeles TV-onkelen fra barndommen, han er bare blitt litt mer virkelig. Det jeg sitter igjen med, og som jeg langt fra er utlært på, er evnen til å få mennesker til å åpne seg. Det er så ofte jeg har lyst til å «gå over streken» og spørre om noe jeg *tror* noen synes er ubehagelig å snakke om, og så lar jeg være. Trond-Viggo tør, og beviser at det er noe man kan, og ofte bør, gjøre.»

Å invitere en kjendis

Jeg hadde aldri truffet deg, bare sett deg på TV halve livet, ledd meg skakk av Vaktmesteren og fått Tenke sjæl på hjernen. Hadde nok en slags forestilling om at «selveste Trond-Viggo» var opphøyet, utilnærmelig og opptatt av å være på TV med de viktige, vakre og velkjente, de som gjør berømte ting fra morgen til kveld. Men jeg

hadde sett deg TV-intervjue mennesker i hjemmene deres, om livene de har levd, om nære ting. Og når du bøyde deg frem og lyttet, så jeg at du glemte deg selv, du så ut slik jeg føler meg når jeg prøver å forstå pasientene mine. «Han er fortsatt lege,» tenkte jeg da. «Tenk om han sa ja til å bli med på den store åpningsdagen i det nye faget, studentene ville elske det, kanskje et par timer?» Så hoppet jeg i det, sendte deg den mailen. Og du svarte: «Dette høres morsomt ut, skal vi møtes på Litteraturhuset i Bergen?»

Jeg så deg fra gaten og kjente at jeg hadde puls mens jeg låste sykkel. Men det ble ikke kleint. Du er god til å ta ansvar for det som skjer når folk møter deg og blir «starstruck», som studentene sier. Du er helt rolig, som om intet spesielt er på ferde. Og da blir det jo slik. Du fortalte morsomme ting mens vi nippet til hver vår sterke kaffe, som at du er så liten og at digre Kristopher Schou pleier å ta deg under armen og si at det runde skallede hodet ditt passer akkurat til roll-on for ham. Du kjenner jo alle de kjente, Stoltenberg og Støre, Jo Nesbø og Ingrid Bjørnov, du var venn med Wenche Foss og Gustav Lorentzen og Harald Heide Steen og Trond Kirkvaag og du løftet Åse Kleveland i været med hendene godt rundt rumpa mens hun var minister. Men det var ikke det vi snakket om den første gangen.

Bare to timer?

Vi hadde tømt kaffekoppene, jeg spurte: «Er det da slik at du kan tenke deg å være med oss på åpningsdagen av kurset, et par timer?» Jeg var spent. Du smilte, «ja selvfølgelig, men et par timer er for lite, da får jeg ikke sammenhengen. Kan jeg være der hele dagen? Og hvis jeg tar med en musiker så kan jeg dekke det selv?» Nå var det jeg som smilte. «Wow! Men blir ikke dette dyrt for et fattig universitet?» Jeg visste jo at du som A-kjendis kan ta uhorste summer for en opptreden. Du sa: «Det er tre ting jeg tenker på når jeg sier ja til en jobb. 1. Er det gøy? 2. Følger det god mat og drikke med? og 3. Er det noe penger der? Det tredje er minst viktig. Og denne undervisningen høres definitivt gøy ut. Du skal undervise studentene mange ganger, ikke sant? Kan jeg få være med på alt sammen?»

Legen Trond-Viggo

Så fortalte du om studietiden i Oslo og hvorfor du vil hjelpe til med å lage bedre legeutdanning. Overlegen gikk først inn på sykerommet, rett til fotenden og løftet av dynen for å vise frem vaskulitten på leggene. Du og dine to kompiser gikk demonstrativt til hodeenden, tok pasienten i hånden og presenterte dere, spurte hvordan han

hadde det, om det var greit at dere undersøkte beina. Overlegen ble rød. «Vi hadde snakket om det lenge, at vi ville finne måter å protestere på. Vi så jo at underviserne ikke tenkte på hvordan pasientene hadde det.»

Dette var midt i 1970-årene og du var allerede godt kjent fra TV-ruta. Det laget komplikasjoner, pasientene var ofte mer opptatt av medisinstudenten enn av profesoren i rommet. Jeg spurte din studiekamerat Karsten Hytten om dette. Dere holdt sammen både i turnustiden og da Kroppen-prosjektet tok form i NRK. Karsten sier:

«Nærheten og fortellingene vaksinerer studentene mot å bli elendige leger»

«Da Trond-Viggo og familien kom i distriktsturnus på Mørekysten ble det tydelig at berømmelsen strakk seg utenfor Oslo-gryta. Han møtte forventninger om kvikkheter, Flode og koseprat. Jeg tror det ble kollisjon mellom kjendisauraen og alvoret i en legerolle som han bare så vidt behersket. Evnen til å improvisere og holde masken kunne imidlertid komme godt med. En dag kom Trond-Viggo inn på mitt kontor, blek om nebbet. «Vil du se på noe?» Pasienten hadde fotvorter, Trond-Viggo hadde forskrevet podofyllin med okklusjon slik han hadde lært, og pasientens fotsåler så nå ut som et vulkansk område. Jeg så jo hvordan han hadde det, og begynte straks å forsikre pasienten om at dette var akkurat slik det skulle være og at huden ville ordne seg. Trond-Viggo nikket og smilte, men jeg så at han var skjelven. Det er ikke ofte det skjer. Han er smart, har alltid hatt uvanlig mot og kreativitet, er villig til å ta sjanser, ha baller i luften og kutte hjørner som andre ikke ville drømme om. Men han vil jo ikke at det skal gå utover andre. Det ble for mye i de årene han drev full fart med Kroppen og andre TV-produksjoner samtidig som han tok medisinfaget på alvor. Han hadde prosjekter overalt, var nær ved å klappe sammen. Det var nok riktig å velge bort klinisk medisin, særlig når dette kjendisproblemet klusset til muligheten for å være en vanlig lege i pasientenes øyne.»

Kjendisproblemet

Jeg innrømmer at jeg er nysgjerrig på dette med kjendiser, lurer på hvorfor vi andre blir så merkelig påvirket av kjente mennesker,

og hva det gjør med dere som er det. Å høre hva du tenker har vært klargjørende: «Jeg er fremdeles uvant med at jeg har en status. Jeg forholder meg egentlig bare til dem jeg reelt møter, ikke til dem jeg møter gjennom noe jeg har skrevet eller platene mine eller en medieopptreden. Folk møter meg gjennom de kanalene, og det føles rart. I dag var jeg på kronprinslunsj under Festsplillingen. Og kronprinsen hilste på meg med øynene, kronprinsessen også. De vet hvem jeg er og gjorde et slags nikk. Jeg tenker at jeg ikke er en som fortjener en sånn oppmerksomhet. Man har gitt meg en status som jeg i hvert fall ikke har tilkjempet meg. Det gir ansvar, jeg må gjøre som kongen, oppføre meg pent uansett. Men jeg har ikke privilegiene – beskyttelse, egen bil, sekretær. Noen ganger tenker jeg at jeg burde ha litt hjelp med statusen når jeg beveger meg steder. Jeg skjønner at kjendislivet i Los Angeles har et slags hoff, de har behov for det.

Jeg kan ikke komme unna at andre folk husker noe jeg har gjort eller at de setter pris på meg. Jeg skulle gjerne vært helt vanlig, men livet er ikke blitt sånn. Jeg er offisielt *ingen*, men for folk flest er jeg ett eller annet. Det er rart å vite selv at jeg er en vanlig person, men på grunn av den rare måten jeg har beveget meg i kulturbildet på, har jeg fått en status som jeg er nødt til å forholde meg til. Jeg velger å være meg selv så langt jeg kan. Man blir et tullete, hult menneske hvis man bare går etter den statusen man er gitt.»

Humor mot dobbeltkommunikasjon

Din psykiatervenn Karsten forteller om sårbarhet, og at du etter fars død søkende leste Bibelen fra perm til perm. Dette sårbare hindrer deg i å svulme opp i selvgodhet, sier han. «Trond-Viggo utviklet nok tidlig humor som middel mot dobbeltkommunikasjon.» Din mor var komplisert. Du valgte å lese om henne for studentene på avslutningsdagen, fra boken Tenke sjæl (1). Der skriver du om den aller siste kjøreturen med mor, da hun var døende og du tok henne med så hun skulle få ta avskjed med huset sitt: «Mor var en rar dame. Hun likte å ha det gøy og rundet ofte av hjørnene på sannheten for at det skulle bli en fin historie. ... Mor var svært realistisk på en ganske urealistisk måte. Modig og sjenerøs, men også usikker og vanskelig. Men først og fremst meget bestemt.» Da du leste, kom tårene. Selv om du hadde lest det mange ganger før. Det var fordi studentene var der og du var blitt knyttet til dem, sa du. Det forstår jeg. De ble også rørt av din berøretthet. Jeg lurte på om du ble flau. Du sa at du ikke ble flau av selve gråtingen, men at du ikke likte lyden av din egen hulking: «Jeg

liker ikke å gråte stygt! Greit nok hvis van-
net bare renner og man tar seg sammen og
sånn. Men ikke stå der og lage rare lyder, da
har jeg vanskelig for å se at det er vakkert
eller flott...»

Led meg ikke inn i fristelse

Makt og penger korrupperer. Jeg beundrer
deg for at du klarer å holde hodet kaldt.
Dere flyttet til Bergen for å komme unna
hovedstaden, du var begynt å gå med
ansiktet ned mot fortauet så folk ikke skulle
kjenne deg igjen, fortalte din kone Kristin
sist vi møttes. «Og så var det alle fristel-
sene,» sa du. «Åpninger, fester og kjendis-
treff hvor man blir sliten av å være med,
og urolig hvis man ikke blir invitert. Man
fristet til å tenke på hva andre tenker om en,
og glemme hva man selv vil stå for.» Du
fortalte også at du opptrådte som Vaktmes-
teren på julebord for de rike, noen ganger,
til du ikke kunne gjøre det lenger fordi du
mistet deg selv.

Pappa Trond-Viggo

Å skape trivsel for eget avkom er nok det
viktigste man gjør. Din datter Anna forteller

at det har vært interessant, noen ganger
merkelig, andre ganger ubehagelig, å se
hvordan voksne ordentlige, edru mennesker
med ett er blitt invaderende, overstadig
glade eller private av å møte deg. «Jeg opp-

«Lekse til neste gang
er å stikke fingeren
inn i egen rumpe»

lever at mine foreldre har mestret utford-
ringen med å balansere min fars karriere
med vårt behov for å bli skjermet som
familie. Pappas evne til å være ydmyk og ta
liten plass, til tross for at han tar stor plass
på grunn av jobben sin, har vært en viktig
faktor. En sterk og tydelig feministmor har
vært tilsvarende avgjørende. Om jeg er dat-
teren til Trond-Viggo på noen måte, tror
jeg det først og fremst kommer til uttrykk
gjennom en grunnleggende prioritering
av ærlighet og humor.»

Dette får være nok, Trond-Viggo. Du syns
kanskje min oppfatning av deg er for
positiv? At jeg burde nevne at du er engs-
telig og gjør feilvurderinger og kan opp-
fattes som frekk? Du skrev i en mail «det er
jo en del av den skyggen som faller når man
er sånn som meg. Tar sjanser og nærmer
meg grensen av hva jeg orker. Men det gir
jo også liv hvis det balanseres. Det er denne
balansen jeg ikke alltid treffer, men jeg
jobber med det, strekker meg etter en per-
fekt blanding. Ellers kjenner jeg meg igjen
i at jeg er ganske modig og snill.»

Jeg ser frem til vår neste sesong
i manesjen.

Hilsen din kollega Edvin

Edvin Schei

Edvin.Schei@igs.uib.no
Institutt for global helse og samfunnsmedisin
Universitetet i Bergen